

LESE KROKEN

AV TUVA BJØRKVOLD, FORFATTER, RESSURSLÆRER
FOR NYSGJERRIGPER OG HØGSKOLELEKTOR I
NORSK VED HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

Fakta eller smart gjetting?

Undervisningsopplegg til artikkelen «Gjenstandene som forteller historien»
i Nysgjerrigper nr. 1-2016

Historikere og arkeologer har noen fakta å forholde seg til, for eksempel en spesiell stein de finner. For å finne ut videre hva denne kan ha vært brukt til, må de bruke smart gjetting, det vil si kunnskapen de har om folk, teknologisk utvikling, klima, sykdommer og så videre. De tenker seg hva som kan ha vært logisk, og går videre ut fra den antakelsen.

Artikkelen «Gjenstandene som forteller historien» er en typisk blanding av fakta og smart gjetting. Steinen som presenteres i nummer 1, var trolig en steinøks fordi den er formet på en spesiell måte. Forskerne anslår alderen til å være over 8500 år gammel. Videre gjetter de at steinøksa ble brukt til å hule ut trestammer, fordi man tror det var sånn folk lagde båter i steinalderen.

Elevene skal markere det de mener er fakta, med gult, og det de mener er smart gjetting, med grønt. Et forslag til hvordan det kan gjøres, er vist under, men det vil ikke alltid være entydige svar. I eksempelet framheves særlig bruk og mer personlige historier som smart gjetting.

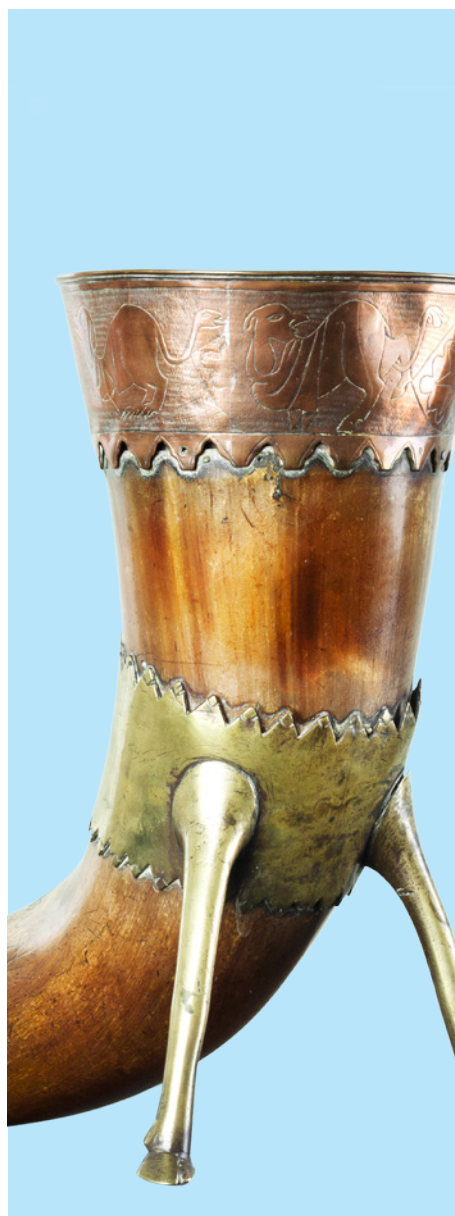
Steinøks (ca. 6600 f.Kr.)

Det begynner med en helt spesiell stein som ble funnet under torva på en fjellhulle på Telemarks-kysten. Den 13 centimeter lange steinen ser ut som en vanlig stein, men den bringer oss helt tilbake til steinalderen. En gang var den et øksehode som var festet til et skaft. Vi tror at mennesket som en gang eide steinøksa, brukte den til å lage båter, fordi den ble funnet på en plass der mennesker en gang bygde båter.

Når elevene har jobbet seg gjennom hele teksten, skal de se hvor det er mest smart gjetting. Det vil framkomme at informasjonen om de siste gjenstandene kun inneholder fakta, mens det er mye smart gjetting om de eldre gjenstandene. Diskuter med elevene hvorfor det trolig er på denne måten.

NB. Elevene skal gjøre oppgave 1 før de får artikkelen i bladet fordi det er en oppgave om for forståelse.

Om Nysgjerrigper og Lesekroken

Nysgjerrigper er Norges forskningsråds tilbud til alle elever og lærere på 1.-7. trinn. Vitenskapsmagasinet Nysgjerrigper, nettstedet nysgjerrigper.no, konkurransen Årets Nysgjerrigper og ulike lærertilbud er viktige deler av virksomheten. Les mer på nysgjerrigper.no

Med Lesekroken gir Nysgjerrigper tips til hvordan artiklene i bladet kan brukes til å øke elevens lesekompetanse i alle fag. Les mer på nysgjerrigper.no/lesekroken

Les
KROKEN

Av Tuva Bjørkvold

Oppgaver til «Gjenstandene som forteller historien»

1. Når er gjenstandene fra?

På oppgavearket er gjenstander plassert i alfabetisk rekkefølge øverst. Under er en tidslinje med tidspunkt for når gjenstandene er fra.

- Trekk en strek fra gjenstand til det du tror er riktig årstall.
- Sammenlikn svarene med en annens svar, og diskuter om dere har ulike løsninger.
- Sjekk svarene i artikkelen «Gjenstandene som forteller historien» på side 4–9 i Nysgjerrigper 1-2016.

2. Hva er fakta, og hva er smart gjetting?

Historikere og arkeologer har noen fakta, men må også gjette smart for å finne historien.

- Marker faktasetningene med gult.
- Marker setningene med smart gjetting med grønt.
- Når er det mest smart gjetting? Hvorfor det, tror dere?

3. Detektivlesing

- Hvordan kunne man bruke en stein til å lage båt? Hvor gammel er denne steinen?
- Hvilke historiske perioder er nevnt i artikkelen?
- Tegn en skisse av hvordan dere tror vektloddene ble brukt.

nysgjerrigper

TEMA NORGES HISTORIE

Gjenstandene som forteller historien

Vissst er Norges historie full av spennende begivenheter. Her oppsummerer vi Norges historie gjennom gjenstander som er funnet rundt omkring i Norge. Kanskje i en steinryg, i en grav eller bortgjemt i en krok på et støvete loft.

TEKST: TRINE LISE GJESDAL

– Alle ting har en historie å fortelle, sier historiker Ragnhild Hutchison. Sammen med flere historikere og fra arkeolog har Ragnhild funnet fram til 25 ting som har vært viktige for Norges historie. Sammen har de skrevet boka *Norges historier i 25 ting*. Her er flere av gjenstandene, og historiene de forteller.

ca. 6600 f.Kr.
Steinalder

Steinaks (ca. 6600 f.Kr.)
Det begynner med en helt spesiell stein som ble funnet under torva på en fjellhytte på Telemarks kysten. Den 13 centimeter lange steinen er ut som en vanlig stein, men den bringer oss helt tilbake til steinalderen. En gang var den et oksehode som var festet til et skaft. Vi tror at mennesket som en gang eide steinaks, brukte den til å lage båter, fordi den ble funnet på en plass der mennesker en gang bygde båter.

ca. 2000 f.Kr.
Flintdolk fra Salten (ca. 2000 f.Kr.)
Denne flintdolken ble funnet under bakken, av noen som gravede i jorda i 1930. Steinet var Salten, helt inntatt i fjorden ved Saltstraumen. Klimatet her var hardt, men folk kunne leve godt på fisk fra havet. Derfor tror vi at mannen som en gang eide dolken, var en fisker, og at han brukte den til å slaye fisk. Mannen fra Salten av steinalderen må ha vært riktig stolt av flintdolken sin, for det var ikke vanlig at folk som bodde så langt nord, hadde et så flott redskap. Den var lagd i Danmark, og det var helt bønder som bodde sør i landet, som hadde flutte dolker som denne. Kanskje byttet han den til seg? Eller fikk han den i gave?

NORGES HISTORIE TEMA

ca. 1000 f.Kr.
Bronsealder

Eldre jernalder
ca. 0–200

Barberkniv av bronse (ca. 1000 f.Kr.)
En ung mann fra Jevnaker brukte nok denne kniven Bitig i bronsealderen. Han kom sikkert fra et velstående hjem, for barberkniven er lagd av bronse. Bronse var fremdeles et nytt og annerledes metall i Norge på denne tiden. Kniven er fra gården Vestre Veko på Jevnaker i Oppland. Den ble funnet i en gravning som stakk opp av åkerlandskapet.

Hengemykke (Denmark) i gull fra Sønderjylland

Bertokk av gull (ca. 0–200)
Bertokk kommer fra det franske ordet *Avrilque*, som betyr hengemykke. Dette hengemykket ble funnet i graven til en kvinne på gården Norder Fering i Sønderjylland. Kvinnen kom fra en fin familie, for det ble funnet mange andre smykker i graven hennes. Men gullbertokken sier å være den gjereste av dem alle. Arkeologer mener at bertokkene var lagd her i landet, men at de var inspirert av smykkedesignen fra Romerriket og Sørst-Europa.

